

Úplatek v obchodě Zdeněk Koudelka

Tento článek věnuji svému příteli Miloslavu Kalovi při příležitosti jeho 50. narozenin, což znamená, že veškeré honoráře, které za tento text kdy obdržím, s ním propiji dobrým moravským vínem. Víím, že jej korupce tíží, ale na rozdíl od jiných si boj s ní nevzal jako laciné mediální a módní téma, ale jako téma své veřejné činnosti. Miloslav v době, kdy politika se jeví jako nečistá a politik je málem novinářským označením pro vyvrhele, dokazuje, že politik může být dobrý a slušný člověk a politika jako správa veřejných věcí činností dobrou. Proto jsem jako symbolický dárek vybral text o korupci, přestože se sám jinak dívám na mnohé módní bojovníky s korupcí nedůvěřivě. S Miloslavem jsme hodně lahví vína pokoštovali a ještě pokoštujeme. Už se na to těším. Jednak kvůli výbornému vínu, které má, ale hlavně proto, že svou přítomností obohacuje mne i další společníky životní radostí i poučením. Přeji Ti, Miloši, i s manželkou Martinou a synem Zdeňkem hodně zdraví, rodinné pohody a nezapomeň na svůj moravský původ.

Jestliže se o prostituci hovoří jako o nejstarším řemesle na světě, lze o úplatkářství mluvit jako o jednom z nejstarších deliktů. Již v starozákonní knize Izajáš jsou slova: „*Kdekdo miluje úplatek a rád bere dary; sirotkovi právo nezjednájí a pře vdovy se k nim nedostane.*“¹ Stejně starý je pak boj proti němu. Úplatkářství vede k nakládání se svěřenou mocí pro osobní zisk. Může jít o zneužití moci nejen veřejné, ale i soukromé například v pozici rozhodující osoby při zadávání zakázek, přičemž není rozhodující, zda jde o zásobování podnikatele nebo nepodnikatelského subjektu. Historickým příkladem je případ nejvyššího dvorního kuchařského ministra císaře a moravského markraběte Františka Josefa I. hraběte Heinricha Wolkensteina, který byl propuštěn pro korupci a krádeže při dodávkách potravin na panovnický dvůr. Byť sám se protiprávního jednání nedopustil a z korupce byl usvědčen jemu podřízený šéfkuchař. Hrabě a bývalý nejvyšší kuchařský mistr se z hanby oběsil, byť dvůr věc policii nepředal a hraběte odškodnil funkcí nejvyššího lovčího.²

Trestné činy úplatkářství jsou spojovány s obstaráváním věcí obecného zájmu. Jde o obecný právní pojem širší než pojem veřejného zájmu, jehož naplnění je především posláním judikatury. Jde o činnosti, které jsou spojeny s rozhodováním orgánů veřejné moci, ale i mimo tuto oblast při uspokojování zájmů osob v oblasti materiálních, sociálních, kulturních, sportovních či jiných potřeb.³ Již dříve byl judikován pojem obecného zájmu ve vztahu k lékařské péči⁴ či stavbě soukromé čističky odpadních vod, kdy soud uznal, že nerozhoduje vlastnictví stavby, ale její činnost spočívající v ochraně jakosti vod.⁵ Poskytování neoprávněných výhod v souvislosti s obstaráváním těchto věcí pak naplňuje úplatkářské trestné činy, ať přijetí úplatku⁶ či podplacení.⁷ Historickou kuriozitou přijímání úplatku za

¹ Iz kapitola 1, verš 23. Ekumenický překlad Bible, 2. vydání Stuttgart 1984, s. 557.

² MARTINA WINKELHOFEROVÁ: *Viribus unitis, císař a jeho dvůr*. Praha 2011, ISBN 978-80-249-1484-8, s. 20, 62, 194-196. MILOSLAV KALA: Korupce. *Trestní právo* 4/2013, ISSN 1214-3758, s. 4-13 a Rozhovor s Miloslavem Kalou. *Trestní právo* 4/2013, ISSN 1214-3758, s. 35-36.

³ Zpráva Trestního kolegia Nejvyššího soudu Československa č. 16/1988 trestní části Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek (Tpjř 28/87) s. 168-173. Pro dnes mediálně zajímavou oblast sportovní je typická neustálá debata o rozsahu korupce ve fotbalových soutěžích.

⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR č. 13/1990 trestní část Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek (4Tz 45/88). Šlo o klasický lékařský úplatek, aby operaci provedl přednosta oddělení a ne řadový lékař.

⁵ Rozhodnutí 502 trestního Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu sešit 21/2003.

⁶ § 331 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

⁷ § 332 trestního zákoníku.

obstarání věci obecného zájmu je uplácení hrobníka za vykopání hrobu vedle jeho mzdy, což dokresluje netržní situaci reálného socialismu, kdy byl problém získat zhotovitele díla.⁸

Stanislav Rizman charakterizuje obecný zájem slovy: „*Obstaráváním věci obecného zájmu je činnost, která souvisí s plněním úkolů týkajících se věci obecního zájmu, tedy nejen rozhodování orgánů státní moci a správy, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů a právnických osob v oblasti materiálních, sociálních, kulturních a jiných potřeb. Jde tedy o plnění všech úkolů, na jejich řádném a nestranném plnění má zájem celá společnost nebo určitá sociální skupina.*“⁹ „*Objektem trestného činu přijetí úplatku je zájem na řádném, nestranném a zákonném obstarávání věci obecného zájmu, tedy na ochraně čistoty veřejného života a zájem na ochraně podnikatelských vztahů před korupcí.*“¹⁰ Stanislav Rizman v rámci ochrany obecného zájmu spatřuje nejen ochranu čistoty veřejného života, což je v zásadě ochrana před korupčním jednáním proti veřejnému zájmu, ale i ochranu obecného zájmu v podnikatelských vztazích, která byla výslovně doplněna do našeho trestního práva¹¹ na základě rámcového rozhodnutí Rady Evropské unie,¹² ale jak již jsme uvedli, ochrana obecného zájmu v oblasti dodávek zboží a služeb byla již u nás judikována dříve. Nicméně korupční jednání, pokud má být hodnoceno jako trestný čin, nesmí být omezeno jen na zájem jedince, který nemá obecnější dopad, když soud judikoval, že „*nabídka většího finančního obnosu účastníkům veřejné dražby, aby z veřejné dražby odstoupil, není trestným činem podplácení*“.¹³

Prameny boje proti korupci

Novelou trestního zákona přijatou v souvislosti se závazky vůči Evropské unii¹⁴ bylo výslovně v roce 2004 stanoveno, že obstaráváním věci obecného zájmu je i zachování povinností zamezujících poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků obchodních vztahů.¹⁵ Nutno ovšem podotknout, že přizpůsobování práva právu Evropské unie není jen prostým adaptačním procesem, ale různým způsobem se v něm umocňují i jiné zájmy. Domácí aktéři využívají europeizaci k prosazení vlastních cílů. Korupce je obecně definována jako jednání směřující k podřízení obecných zájmů zájmům soukromým a to za porušení právních norem zejména v oblasti povinností a odpovědnosti. Korupce je utajovaná a předpokládá vzájemný závazek a prospěch. Účastní se jí ten, kdo chce dosáhnout určitého rozhodnutí, a ten, kdo může takové rozhodnutí ovlivnit.¹⁶

Tlak na světové trestání korupce v obchodních vztazích byl vyvolán nátlakem silných amerických firem, kterým bylo zakázáno v zahraničí využívat korupčních praktik v roce 1977 zákonem o korupčních praktikách v zahraničí. Obchodním zájmem amerických firem se stalo tlačit skrze americkou vládu na ostatní státy, aby trestaly korupci v obchodních vztazích, neboť americké firmy možnost legálnosti úplatku jiných firem v zahraničním obchodě stavěla

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR č. 32/1990 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (4Tz 20/88).

⁹ PAVEL ŠÁMAL a kol.: *Trestní zákoník II Komentář*. Praha 2010, ISBN 978-80-7400-178, komentář k § 331 ods. 1 s. 2886 marg. č. 3. Rozhodnutí č. 16/1988 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek s. 76.

¹⁰ PAVEL ŠÁMAL a kol.: *Trestní zákoník II Komentář*. Praha 2010, ISBN 978-80-7400-178, s. 2885 marg. č. 1.

¹¹ § 334 ods. 4 trestního zákoníku. Původně § 162 ods. 3 trestního zákona č. 140/1961 Sb. ve znění zákona č. 537/2004 Sb.

¹² Rámcové rozhodnutí Rady EU č. 2003/568/JVV o boji s korupcí v soukromém sektoru.

¹³ PAVEL ŠÁMAL a kol.: *Trestní zákoník II Komentář*. Praha 2010, ISBN 978-80-7400-178, s. 2892 marg. č. 1 a s. 2894.

Rozhodnutí č. 14/1993 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹⁴ Společná akce přijatá 22. 12. 1998 Radou Evropské unie na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o korupci v soukromém sektoru (98/742/JVV). Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona – zvláštní část, k čl. I bod 14 tisk Poslanecké sněmovny č. 514, 4. volební období. http://www.psp.cz/forms/tmp_sqw/3a2e0003.doc

¹⁵ § 162a odst. 3 trestního zákona ve znění zákona č. 537/2004 Sb. účinného dnem vyhlášení 22. 10. 2004. Účinné znění § 334 odst. 3 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

¹⁶ RICHARD POMAHAČ, OLGA VIDLÁKOVÁ: *Veřejná správa*. Praha 2002, s. 149-150.

do nevýhodného postavení vůči konkurentům z jiných zemí, kteří dokonce mohli úplatky v zahraničí zahrnout do daňově uznatelných nákladů. Tento americký tlak zesílil po konci studené války, kdy již nebylo potřeba tolerovat korupčnost určitých státních režimů z důvodu jejich proamerické a tedy protisovětské politické orientace. USA protikorupční boj v zájmu amerických firem vedly především v rámci Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), ale od roku 1993 i prostřednictvím světové nátlakové organizace Transparency International, jež měla a má významnou podporu západních vlád i Světové banky.¹⁷ Boj proti korupci v obchodě byl vlastně veden z pozic boje za rovnost v hospodářské soutěži, neboť možnost korupce ze strany firem z určitých zemí fakticky vylučovala ze soutěže firmy ze zemí, které toto jednání zakázaly.¹⁸

Soudní aplikace

Výše uvedenou změnu trestního zákona významně doplnilo rozhodnutí Okresního soudu v Klatovech,¹⁹ když uznal vinným trestným činem přijímání úplatku osobu, která jednala za společnost s ručením omezeným jako objednatel zakázky a přijala úplatek ve výši 40.000 Kč s požadovaným dalším plněním. To vše za uzavření dlouhodobé smlouvy na dopravu s dopravní společností, která by byla pro dopravní společnost uzavřena za velmi výhodných podmínek, tedy byla pro objednatel nevýhodná. Osoba jednající za objednatel byla sice společníkem objednatel, ale výrazně menšinovým (5% obchodního podílu), nebyla statutárním orgánem. Úplatkářstvím soud jasně označil jednání spočívající v přímém neoprávněném obohacení i v souvislosti s uzavíráním obchodních smluv mezi podnikateli. Takovéto protiprávní jednání bude především na straně příjemce úplatku u řídicích osob, které nemají podíl na majetku podnikatele anebo jej mají menšinový. Půjde o trestnou činnost manažerů – bílých límečků. Ovšem nelze vyloučit ani nekalou motivaci u většinového vlastníka, který se chce dostat k hotovým penězům za účelem vyhnutí se daňovým povinnostem či možné exekuci hrozící jeho společnosti anebo s cílem vytvořit nelegální černé fondy např. i pro možné budoucí korupční jednání.

Při trestném činu přijetí úplatku je chráněn **zájem na řádném obstarání věci obecného zájmu**, nikoliv cizí majetek. To vedlo soud v případě, kdy byl vyžadován úplatek od podnikatele za umožnění dodávek do řetězce Tesco k tomu, že věc posoudil jako podvod, neboť na straně Tesco úplatek žádaly osoby, které nebyly schopny výběr dodavatelů ovlivnit, byť tak slíbily pod identitou jiné vedoucí pracovníce, a jejich motivací bylo poškodit tuto vedoucí pracovníci.²⁰

Úplatek a nekalá soutěž

Protiprávní uplácení osoby jednající za podnikatele je v soukromém právu podplácením jako nekalosoutěžní jednání, neboť jde o jednání v hospodářské soutěži v rozporu s dobrými mravy způsobilé přivodit újmu soutěžitelům či spotřebitelům.²¹ Některé nekalosoutěžní jednání

¹⁷ Zakladatel Transparency International Peter Eigen pracoval původně jako regionální ředitel Světové banky pro východní Afriku.

¹⁸ ONDŘEJ ČÍSAŘ: Globální a lokální boje proti korupci: případová studie Transparency International. *Politologický časopis* 3/2003, s. 221-242.

¹⁹ Rozsudek Okresního soudu Klatovy z 26. 4. 2006, 1T 38/2006. Státní zástupce i obžalovaný se vzdali odvolání, rozhodnutí nabylo právní moci 2. 5. 2006.

²⁰ Rozsudek Obvodního soudu Praha 1 z 31. 3. 2008, 10T 2/2008. Kvalifikace jednání jako podvod byla potvrzena rozhodnutím Městského soudu Praha 9To 222/08.

²¹ § 2983 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. § 44 a 49 obchodního zákoníku č. 513/1991 Sb. Civilní zákaz a sankce za podplácení v obchodních vztazích byla výslovně upravena již od počátku účinnosti obchodního zákoníku k 1. 1. 1992. Civilní odpovědnost za toto nekalé soutěžní jednání však nebyla a není příliš účinná.

spojené s přijetím úplatku či podplácením může být nejen protiprávní jednání soukromoprávní, ale rovněž trestným činem postihovaným trestním zákoníkem.²²

Závěr

Boj s korupcí, který je dnes velmi mediálně módní, tak není jen bojem s korupcí veřejných činitelů, ale s jakýmkoliv protiprávním jednáním daného charakteru ve společnosti, byť se jedná o soukromé subjekty. Výše úplatku za dosažení určité výhody při udělování zakázek totiž může být stejná a rovněž společenská škodlivost je značná bez ohledu, zda jde o veřejnou zakázku z veřejných rozpočtů anebo o soukromou zakázku, na jejíž nevýhodnost doplatí soukromí majitelé objednatelů pro něj nevýhodné zakázky. I v mezinárodním hodnocení států z hlediska korupce se nepostupuje jen z hlediska korupce veřejných činitelů, ale obecné korupce ve společnosti. Je známou skutečností, že náš stát na tom v různých žebříčcích korupce není dobře.

Avšak i v protikorupčním boji musí být dodržováno ze strany státu právo, jinak to v právním státě jako státě, který je svým právem vázán, nejde. Obhajoba práva lidí, kteří jsou částí médií prohlášeni minimálně za lidi podezřelé, není populární, ale nutná. I tito lidé mají právo na svá práva. Připustíme-li, že vůči někomu se právo dodržovat nemusí, je otázkou času, kdy se nekontrolovaní držitelé moci pokusí nedodržování práva uplatnit i vůči jiným. Náš režim vznikl v listopadu 1989 v boji za vládu volených, svobodu a právní stát. Tyto hodnoty musí být nadřazeny mediálně politickým kampaním, včetně kampaně boje proti korupci. Jen lidé sami uchrání svá práva, i soud nemusí být dostatečnou ochranou. To dokázal Ústavní soud v případě poslance Davida Ratha, když Ústavní soud o činnosti nepříslušného Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem prohlásil: „*Zrcadlí-li postup státního zastupitelství v dané věci obecněji zaužívanou praxi, jedná se o závažný signál porušování principů právního státu...*“. Ale napadené rozhodnutí nezrušil. Je zřejmé, že zrušení rozhodnutí by prospělo Rathovi a narazilo na nevíli médií. Pokud však připustíme, že určité jednání je signálem porušování principů právního státu a nevyvodíme důsledky, je to rezignace na ochranu právního státu.²³ Boj za svobodu a právo je trvalý a demokratická kontrola zákonnosti činnosti výkonné moci, včetně policie a státního zastupitelství, je nutná. Nelze v právním státě dojít ke korektnímu výsledku nekorektním postupem, neboť by bylo jen otázkou času, kdy v jiném případě povede nekorektní postup k justičnímu zločinu.

---

²² § 248 trestního zákoníku. Rozhodnutí č. 502, trestní Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu sešit 21/2003. Stanislav Rizman - PAVEL ŠÁMAL, FRANTIŠEK PŮRY, STANISLAV RIZMAN: *Trestný zákon, komentář* 2. 6. vydání, C.H.Beck Praha 2004, s. 1003-1004.

²³ K (ne)příslušnosti státního zastupitelství ZDENĚK KOUDELKA: Příslušnost státního zastupitelství. *Státní zastupitelství* 11/2011, ISSN 1214-3758, s. 35-37. ZDENĚK KOUDELKA: Odnětí a přikázání u státního zastupitelství. *Trestní právo* 5-6/2013, ISSN 1211-2860, s. 39-47.